

Alinin katli eza olmaz mı bir Peygambere
 Kim kabul eyler bu lafı bi meali müslüman
 Etmedi mutlak Halilullahı nemrudu lâin
 Böyle bir gadri azimi bi misali müslüman
 Kâfiri mutlak elhak düşmanı Ali aba
 Eylemez mü'min bu sözde kıyli kali müslüman
 Farziken her müslümana hubbü evlâdı Resul
 Kim görür şayeste anıla kıtali müslüman
 Sırrı Sultana ahed cüz'ü Muhammeddir Hüseyin
 Subhü sadık pişe bir sahip kemali müslüman
 Mümkün olmazsa bulub bu emri öğretmek nana
 Çeşmi dikkatten geçir oku celâli müslüman
 Anla yine itikadı ehli sünnet nolduğun
 Anlara zulmün olurmu ihtimali müslüman
 Eylesün süfyanıyane ol kadar lânet huda
 Almasun mişarının mişari arzu sema
 Saykalı matem verir ayinei imana tap
 Nari aşk eyler çırağı cani reşki afitap
 Dahili ruzu hesap olmaz muhabbet keştesi
 Olmamış ruzu ezelden anlara ruzu hesap
 Şanını ehli kemalın sözleri ilân eder
 Nalişi efganlarından bellidir nayı rübab
 Ruyi zerdı sevdidir insana âşık erbabını
 Veçhi budur ki eder altını âlem intihap
 Olmaz evlâdı resulün veçhine amma şebih
 Eylese huni şafakla ruyini dünya
 Kabili ülfet degildir faciati Kerbelâ
 Beyti mamur olsa kalbi ademin eyler harap

—Sonu var—

MESUL MÜDÜR : Eczacı Bedri Bilginer.

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve
 Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl: 2

15 HAZİRAN 939

Sayı: 15

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
1 — Çorum tarihine aid vesikalar	Güzide Dağhoğlu 444
2 — Tarihte Çorum köyleri	Neşet Köseoğlu 448
3 — Çorumun sulama durumu hakkında bir rapor	** 457
4 — Âşık Haydar köşesi	* 462
5 — Âşık kör Musa	* 463
6 — Cönklerden derlemeler	** 465
7 — Çorum Manileri	Eşref Ertekin 472
8 — İlâve, vesikalar	**

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dii, Tarih ve
Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 2

15 HAZİRAN 939

Sayı : 15

Çorum tarihine dair vesikalar (*)

Güzide Dağlıoğlu

Çorumun yakın tarihine aid vak'alarını aydınlata bilmek için yalnız vak'anüvislerin yazdıkları tarihleri mutalea etmek şübhesiz ki yetişmez. Çünkü vak'anüvisler daha fazla devletin umumî siyaset hadiselerini kaydetmekle iktifa etmişlerdir. Vilâyetlerin hududları içinde geçmiş olan bir takım içtimaî daha doğrusu mahallî hadiseler çok zaman tarihlere geçmeden yavaş, yavaş unutulmuşlardır.

Halkın arasında masal veya türkü şeklinde söylenen vak'alar zamanında büyük tesirler halk arasında geniş akisler yapmış olan eşkıya ve isyan hareketleridir. Günlük vak'aları yazan meraklı insanların bizde asla yetişmemiş

olduğunu iddia edemeyiz. Gerçi mahallî, tarihî hadiseleri aydınlatacak vakayinamelere pek az rastlayabiliyoruz. Fakat bir çok yangınlar, dahilî isyanlar, göçler ve baba ata yadigârı eşyalara karşı olan lâkaydi ve daha buna benzer bir çok zaruretler bu gibi yazma, evrak, cönk, kitap, ferman, berat, vaktiye ve tapu kuyudatını mahvetmiştir. Halbuki mahallî bir tarih yazmak için bu gibi vesikalara çok ihtiyacımız vardır. Bizden sonrakilere devrimizin siyasî, içtimaî, iktisadî ve kültürel hukukî, malî ve saire gibi vak'aların anahatlarını tayin edecek vesikaları derli

[*] Bu makaleye aid vesikalar gelecek sayımızdadır.

toplular bir halde bırakabilmek için tedbir almak vazifesi karşındayız. Devlet merkezinde ve vekâletlerde yapılan arşivlerin tesis hikmetini bu noktada aramalıdır. Vilâyet merkezlerinde de bunun için ciddi tedbirler almak tarihimizin yarınki fasıllarını yazmak için çok gereklidir.

İstanbulda Başvekâlet Arşiv dairesinde bulunan milyonlarca evrak arasında geniş Osmanlı imparatorluğunun hududları içinde bulunan birçok memleketlerin başka, başka bakımdan durumlarını aydınlatacak vesikalar, tahriratlar, fermanlar, hükümler ve saire vardır. Bu evrakın pek az kısmı tasnif edilmiş olmakla beraber bunların içinde bazan cidden mühüm olanlarına rastlanmaktadır. Bu makalemizle birlikte neşrettiğimiz dört, beş vesika Arşiv dairesinin dahiliye kısmındaki evraklarından çıkarılmış bazı vesikalardır. Bunlardan birisi Çorumlu Ölçek oğlu Hasan ağanın öldürülmesine dair bir mahzardır. Herne kadar bu mahzarda tarih yoksada bunun hicri 1200 tarihinden sonraya aid olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü mahzara mühürlerini basmış olan birçok insanların mühürlerinde hep 1200 tarihinden sonraki meselâ

1204, 1210 gibi seneler göze çarpmaktadır!

Muhzur bize Ölçek oğlu Hasan ağanın yirmi beş seneden beri Çorumda halkın kendisinden çok bizzar kaldığını göstermekte ve nihayet kendi ocaklısı tarafından bir gün (Güpür hamamı) denilen hamamın camekânında otururken yaralandığını ve bundan müteessiren öldüğünü göstermektedir. Mahzarda altmış yedi kişinin imzası vardır. Bunların arasında birçok müderrisler, âyan, askerler ve halk tabakasından birçok fukaralar vardır. Bu mahzar Çorumun hicri 1200 tarihinden sonra yetişmiş veya o tarihte Çorumda bulunmuş en meşhur insanların bir tablosunu göstermektedir. Bu mahzara göre Çorumda yeniçerilerin 31 inci ortasının bulunduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda yine bu tarihlerde yine Çorumda (Süleyman ağa) isminde bir kütüphanenin mevcut olduğunu görmekteyiz.

Bundan başka Çorum müftüleri olarak Abdullah ve Lemi Hasan efendilerin olduğunu öğreniyoruz. Ve Çorumda Muzafferpaşa, Camiikebir, Pazar camii, Abdibey, Defterdar, Burhankethuda, Nurullah, Şarkıyan gibi camilerin ve Şeyheyub, Hacireceb, Goncalı

bali, Emir Ahmed, Sağrıçı, Kubbeli, Sofular, Uç, Acceliülâ gibi mahallelerin bulunduğunu öğreniyoruz. (Ki bunlar bu gün hâlen mevcuttur.)

Hulâsa bu mahzar her bakımdan üzerinde durulacak tarihi bir vesikadır.

İkinci vesika ise 1121 tarihli vesika Arşivin dahiliye kısmında 2803 numarada kayıtlı Osmancık kazası kadısı Ahmed efendiye aid bir arzuhaldır. Ahmed efendi bu arzuhâlinde Çorum mütesellimi Ali den şikâyet etmekte ve bu yolda eşkiyalar tarafından soyulduğunu da ilâve etmektedir.

Arzuhâlin üzerinde devrin sadrazamının Sivas valisine mücrümlerin yakalanması için yazmış olduğu bir derkenardır. (Karaveran) köyünde soyulan kadiya eşkiyaların pek fena muamele etmiş oldukları arzuhâlda okunmaktadır.

Üçüncü vesika ise 1132 senesine aid bir vesikadır ki çok mühimdir.

Bu vesikada hazinei evrakın dahiliye kısmının Mahmud Kemal tasnifi içerisinde olup 2076 numarayı taşımaktadır. İçinde bir çok köy ve mezraa adlarının bulunduğu bilhassa yeradları bakımından dikkate şayandır.

Vesika Çorum sancağında bulunan Ekrad kazası ki bu kazanın merkezi bizzat Çorumdur. Hakikatte Ekrad diye bir kaza mevcut olmayub Çorum kürdlerinin bilcümle muamelâtına bakan ve nefsi Çorumda oturan bir kadı bulunduğu için böyle bir ad almıştır. Kürdlerinin ziraat ve haraset ettikleri ve otundan, suyundan intifa eyledikleri yerlerin bir listesidir. Burada adı geçen yerlerin hâlen mevcut olup olmadığını tedkik etmek için çok yerinde bir hareket olur. Bunların içinde Kozveran İncegöz, Kuyulupınar, Deve boyunu yaylası, Kozlu, Kızilveran, Kızıoğlu gibi enteresan köyadları vardır!

Dördüncü vesika ise Çorum mutasarrıfı Mehmed paşaya yazılan bir hükümdür. Bu hüküm Arşivin dahiliye kısmında merhum muallim Cevdet tasnifleri arasında olup 17224 numaralı ve 13 Safer 1229 tarihlidir. Cebbar zade Süleyman beyin vefatına mebni İskilip kazasında bulunan voyvodası firar etmiş ve yerine Çorum mutasarrıfı Mehmed paşa tarafından yeni bir voyvoda gönderilmiştir.

Fakat İskilipte âyanlık iddiasında bulunan Hasan beşe oğlu Mehmed adındaki şakı sancak mu-

tasarrifının gönderdiği voyvodayı kabul etmemiş ve bundan başka bazı uygunsuz hallere de girişmiştir.

Çorum mutasarrıfı Mehmed paşa işte bu adamın idamını merkezden rica etmiştir. Fakat sadareten padişah namına yazılan hükmünde bir sızıltıya meydan verilmemesi ve halkın hüsnü suretle idare edilmesi bildirilmektedir. Bun-

dan anlaşılıyor ki Hasan Beşe oğlu Mehmedin idamını mucip ya bir hareketi görülmemiş veyahud devletin gaileli bir zamanında Cebbarzade ailesini gücendirilmekten çekinilmiştir.

Elimize geçtikçe bu gibi vesikaları neşredek ve bu suretle Çorum tarihi için malzemeler vereceğiz.

TARİHTE ÇORUM KÖYLERİ

Ve

PAŞAKÖY İLE SAKIZ DİVANI

Neşet Köseoğlu

Paşaköy Çorumun şimali şarkisinde 143 ü kadın olmak üzere 238 nüfusu vardır. Sakız divanında bulunan köylerden Eşençayı, Tut ve Çaltıcak köyleri bu gün de mevcuttur. Sazdan yalnız Salur vardır. Muhtelif vesikaların tedkikinden bu divan ile Paşaköy ve Beydili ilk defa Türklerin eline geçtiği tarihten itibaren Sorhun aşiretinden Sencer beye ve ahfadına aid olduğu anlaşılmaktadır.

Bu günden (1004 - 1596) tarihine kadar elimizde mazbut olan muhakeme sicillerinde bu köylerin adı geçer. Bundan evvel (890-1435) (841-1438), (834-1431), (769-1368), (756 - 1355) tarihli vakfiyeler ile diğer nevi vesikalardada adı geçiyor. Bu vesikalar Çöplü sülâlesine aiddir. Bu sülâlenin tarihi bu köylerin tarihidir. Bundan ötürü elimizde bulunan vesikaları tarih sı-

rasile aşağıda hulâsa ediyoruz :

1 — (890 - 1435) tarihli olan vesika Sultan Beyazid hanın bir hükmüdür. Bu hükmünde Paşaköyün Çöplü bey ailesine aid olduğu zikredilmekte ve halen oğulları olan Sancıdı ve Şükrullah çelebilerin tasarrufunda olduğu tasrih edilmektedir.

2 — (841 - 1438) tarihli olan vesika bir murafaanamedir. Bu muhakeme istinafen Tokadda hakim Mahmud bin Şeyh Hasan huzurunda cereyan etmiştir. Aynı tarihte Amasya kadısı Abdürrahman bin Ömerülmusluhi, Osmanlı kadısı Feraşad bin Müeyyed bin Ahmed bin Tayrı (1), Çorum kadısı Lutfullah bin Abdülvasi bu vesikanın şera uygun olduğunu tasdik etmişlerdir. (2)

[1] Feraşad hakkında Ayas köyünün izahı sırasında malûmat verilecektir.

[2] Bu ve aşağıda anlatacağımız

Bu vesikada şahidlerin imzaları da şunlardır :

Kutbiddin bin Beyazid, Veli bin İlyas, Kazıasker Mehmed bin Abdülkerim elmûderris, Emir Hasan bin Abdullâtif, Nebi bin Sultan şah, Zahid bin Abid çelevi el-gazi, Ali bin Hacı Ali Erzincanî, Yusuf bin Ömer elkazi bi Tokad, Sinanülmilletü veddin mevlâna Hayreddin bin Mes'ud, mevlâna Cüneyd bin şeyh Ali, Osmancık kadısının mezalimini defe memur Gayve kadısı Hacı bin misafir, Mustafa bin Yürgüç, Hacı İlyas bin Ahi Danişmend elcüncü, Şeyh paşa elfiddavî (3) Amasya kadısı Mehmed bin Habip elömerî, Yusuf bin İsa.

Bunlar içinde Tokadı alâkalandıran daha birçok imzalar vardır.

Vesikanın hulâsası :

Gıyas bey bin Ulu beyin oğulları Emir Hüseyin bey ile Ali çelevi Halefül erbabüleazım Çöplü

dört vesikanın Evkafta kaydı vardır. Fakat çok yanlış ve noksandır. Biz asıllarını Şücaattin zade Salimden getirdik. Oradan kopya ettik. Sonra ölen Salime ancak şimdi teşekkür etmek fırsatını bulduk. Bu vesikalar Çorum tarihinin aydınlatılmasına hizmet edecektir.

[3] Abdalata adı geçen Şeyhpaşa ile ilgili olduğunu zannediyorum.

bey bin İbrahim bey bin Hacı Sancıdıyı muhakemeye çağırarak sultan Murad bin çelevi Mehmedin davanın şerile görülmesi hakkında bir fermanını çıkarıyorlar. Müddei Hüseyin bey ile Ali çelevi, Çöplü beye diyorlarki «Sakız divanındaki şimdi Çorumlu âmilinden bulunuyor, bunun hepsini babamız Gıyas bey senden satın almıştı, vefatında bize intikal etti. Halbuki şimdi Çorumlu hakimi Lutfullah bin Abdülvasi bin Abdülmelik bin Yusuf'dan zulmen sadır olan bir hüküm ile bu divanı elimizden aldın, bu bizim hakkımızdır.»

Çöplü çelevi ise : «İddia edilen Sakız divanı bir tarafı Kızıllırmak, bir tarafı üzümçü, bir tarafı da Kırmercan diye meşhur hududlarla çevrilmiş bir yerdir ki burasını babam İbrahim erkek çocuklarına neslen bade neslin vakfetmiş, buranın mahsulâtından Çorumluya tabi Paşaköyde yaptırdığı mescidin mesalihine sarfeylemegi de şart kılmişti. Babam İbrahim bey ölünce babanız Gıyas bey (4) beni döğüb söğüb hapse-

[4] Gıyas beyin bu tarihte Çorum beyi olduğu anlaşılıyor. Bu sülâleye ait malûmat diğer bir fırsatta verilecektir. Abdalata sülâlesi ile münasebetini, kaydetmek ve bu noktaya nazarı dikkati çel-

«derek bu yerleri elimden zorla satın aldı.» dedi. Hakim ise bunların isbatını istedi. Çorumlu kadısı geldi, Sultan Ali bin Muradın (5) işareti ile yazılıp Sakız divanının vakfolub satışın batıl olduğuna dair bir çok kadıların imzasını taşıyan vesika görüldü, buna göre hükmedildi dedi. Dokuz şahid Gıyas beyin sözünün geçtiği bir devirde Çöplü beyi asmak ve dövmek ile tehdid ederek zorla aldığını halbuki bu arazinin vakif olduğunu müttefikan söylediler. Mahkeme ise bu satışın batıl olduğuna karar verdi. Gelen şahidler şu köylerdendir : İncesu, Kazan, Büğdüz, İlemin, Ahmedşahna. (6)

betmek faydadan hali olmayacaktır.

[5] Şeyhzade Ali ikinci Muradın oğlu olup bu tarihlerde Amasya valisi idi. Amasya tarihi, Behcetütevârihe fâten Sultan Ali diyor. Bu vesikada da Sultan olarak kaydedilmiştir. 846-1442 da Karaman oğlu ile yapılan muharebede bir genç Şeyhzade büyük yaralıklar gösterdi. Aynı sene Kara Hızır Paşa vasıtasile Padişah boğdurdu. Hindistana kaçtığı rivayeti de vardır. Tarihlere nazaran Muradın bunu rakip telâkki ettiğinden ötürü bu cinayetin yapıldığını kabul etmek lâzım. Böyle yazılı vesikalarda Sultan diye anıldığına göre ikinci Muradın tevehhümüne yer vermek yerinde bir düşünce olur.

[6] Bu köylerden Kazandan başkası bugün de vardır. Kazan köyü Çoruma

3] Bu vesika 834-1431 tarihli olan bir vakfiyedir. Vakfiye Sakız kadısı Nureddin bin Abdullah tarafından Merzifon naibi Mahmud bin Abdürrahman huzurunda tanzim ve tescil edilmiştir.

İbrahim bey bin Amerhum el-hac Sancıdı Beydili (7) köyünde ve Köse dağı nahiyesinde kendi hissesi olan mal ve mülkünü Paşaköyünde yaptırdığı mescidin mesalihine vakfediyor. Köse dağı nahiyesinde şu köyler vardır :

Doğanarслан, Kırık mıdık - mudalık, Karagöbek, Busal, İzeddin kara, Akca köy.

Vakfiyede imzası bulunanlar : Mevlana Zekeriyya bin Mehmed fakih, İsmail bin Halil Elmütefakih, Mevlâna Salih bin Hamza, Hacı Murad bin Beydili (7).

yakın bir mevki adıdır. Kazan bağları derler. İncesudan madası Çoruma bağlıdır. İncesu Osmanerğa tabidir. Bu köyler hakkında yerinde izahat verilecektir.

[7] Bu köy de Çoruma bağlıdır. Oğuz boyundan bir Türk aşiretinin adıdır. Çorumun bir çok yerinde Beydili adına tesadüf edilmektedir. Bağdadın Murad 4 tarafından muhasara ve zaptı sırasında Beydili Gazî nin destanı ile kedadini metheden Taş demir'in yazısı Çorumlunun 12'inci sayısındadır. Bu köy ve kabile adı olarak yaşadığı gibi insan adı olarakta bu bölgede iskân tarihlerinden biri kullanılmakta olduğu anlaşılmaktadır.

4 — (756 - 1355) tarihli bir vakfiyedir. Çorum kadısı Abdül-melik bin Yusuf tarafından tanzim edilmiş, Osmancık kadısı Mehmed bin Ahmed, Sakız kadısı Ali bin Hacı Bayram, Çorum kadısı Lüt-fullah bin Abdülmelik bin Yusuf ile Ahmed paşa sabık müderrisi Fahreddin bin Hayreddin şahit olsrak tasdik etmişlerdir.

Şahitlerden şayanı dikkat görülenleri şunlardır:

Ahi Ahmed bin Ahi Dmir Hasan (8).

İsa bin Mürsel (9).

İshak bin İsmail Küthüda.

İsmail bin Aziz Elhannad.

Yamadı bin Hacı Ayyaz (10).

İsris bey bin Musa bey.

Fmir Hasan bin Bahadır.

Hacı Ayyaz bin Mahmud (10).

Mehmed bey bin Mahmud

[8] Bunun 768-1367 tarihli bir vakfiyesi vardır. Yerinde izah olunacaktır.

[9] Bu tarihlerde yaşayan bir Mürsel köyü divanı vardır. Şimdi bu köy kalmamıştır. Yalnız Çoruma yakın Mürsel bağları diye bir mevki vardır. Bu gün için bu zat hakkında tarihi malûmatımız yoktur.

[10] Yamadı aynı zamanda Sungurlu İlçesinde bir köy adıdır. Hacı Ayvas ismi bu devirde bu sahada çok görülmektedir. Meşhur Haceyvad'ın yaşadığı devir ile münasebeti üzerinde durulacak bir meseledir.

(Amasya naibi).

Mevlana Bahadır bin Kutlu bey bin Abdullah Elmüderriş Ahmedellâhü ileyh (11).

Hasan bin Selâmet.

Mehmed bin cender.

Halil efendi Elkadı.

(İbrahim bey ibnilmerhum ta-cüddevle Elhaç Sancıdı) kendisine ait olan Sakız ve Saz divanından (12).

Çorum : Paşaköy

» : Beydili

Divanı Sakız : Eşençayrı

» Saz : Salor

» : Akyar

» : Atyalı

» Sakız : Serbeyi

» : Erdek

» : Tutmaa Çaltıcak

Şu köyleri erkek evlad tarafından tasarruf edilmek şartile Paşa köyünde bulunan mescid mesalihine vakfetmiştir.

5 — (769-1368) tarihli diğer bir vakfiye vardır. Bu vesikanın Paşaköy ve Sakız divanı ile doğ-

[11] 762-1361 tarihli Kutlubey bin Abdullah Bahadır vakfiyesi olup Çorumlu da ilâve olarak çıkmıştır.

[12] Çorum divanları hakkında müteakip kısımlarda gerekli izahat verilecektir. Bu köylerden ilk dördü ile sonuncusu halen mevcuttur. Erdek ören halindedir.

rudan doğruya alâkası olmamakla beraber Çöplü sülâlesinin ceddini tespit ettiğinden bu plân içine alınmasına zaruret hasıl oldu.

Bu gün Seydim denilen Ovacık köyünü geniş bir hudut ile umdetülmeşahir velâyan, Fahrül-kabail velakran Hacı Sancıdı ile Seyyidülmeşayil, Murad Seyid adında iki zat vakfiyede hudutları belli araziye Ovacık köyünde bulunan Darülfukaraya vakfediyorlar. Vakfiye ile Murad Seyid hakkındaki esaslı malûmatı Seydim köyünü tetkik ederken yazmağa çalışacağız.

Tacüddevle Hacı Sencer

İbrahim

Çöplü çelebi

Sencer çelebi | Şükrullah çelebi

Vesikalarda Sancıdı diye yazılan zatın Sencer veya Sancar olması üzerinde şöyle düşünülüyor Rıza Nur bu kelimeyi Sancar kullanıyor ve eski kitaplarda Senger - Sencer şeklinde yazıldığını da söyleyor. Türk T. R. N. C. 3. S. 34. aynı zamanda

Kale manasına kullanıldığı gibi Sancımak masdarından muzari olup Kargı saplar manasına gelir diyor. Çorumun Alaca ilçesinde Sancı adlı bir köy de vardır. Aşık paşa da bu kelimeyi aynı manada kullanıyor. Kosva muhasarasında Sırlı Miloş için Mızrak göndürünü çevirdi, Murad hanı sancıdı diyor (13).

Cevdet paşa ise tarihinde Sencer şeklinde harekelemiştir. İnsan adı olan bu kelimenin arapça vakfiyelerde tarip edilerek Sancıdı, Sancıtı şeklinde yazılmıştır.

Yaptığımız araştırmalarda (1250-1834) tarihine ve daha sonraki zamanlara ait ferman ve beratlarda Sancıddin, sancıddin, Şücaiddin şekillerine de tesadüf edilmiştir. Bu yanlış şekiller resmî kayıtlarda olduğu gibi sonraları bu sülâlenin bir koluna soy adı olmuştur. Tabii bu galat olarak gelen bir ismin menşei tetkik edilmeden kullanılmasından münbaistir. Pakat Çöplü çelebinin oğulları hâlâ Çöplüler diye yaşamaktadır. Çorumda hâlen yaşayan bu sülâle hakkında Çorum hakkındaki tetkiklerimizi neşrederken izah et-

[13] Aşık paşa tarihi S. 63.

meğe çalışacağız.

Bu muhelif şekiller arasında biz Sencer şeklini tercih ederek gerek sicilde ve gerek bundan sonraki yazılarınızda bunu göze- teceğiz.

Bu vesikalara göre bu köy- ların yanı Sakız divanına ait köy- lerin bu bölgenin Osmanlılar eline geçmeden evvel mevcut bulunduğu ve Sencer (769-1368 tarihli vakfiyede Fahrülkabaili velekran dediğine göre yine bu köylerin mühim ve güzide bir aşirete mensup olduğu anlaşılı- yor. Bunun hangi aşiretten oldu- ğunu tespit için bu sahanın ilk defa islâmlar tarafından alındığı zaman iskân edilen aşiretleri bilmek lâzımdır. Mirkatülcihadın ve oradan naklen Amasya tari- hinin (14) verdiği malûmata na- zaran Melik Ahmed Gazinin Ni- konya (15) denilen bu günkü Çorumu Serkiz Ahmez ve Ka- ratekin vasıtasile (468-1076) de aldıktan sonra (16) bu livada Oğuz beylerinden Alayundlunun oymaklarından olan Çorumlu oy-

[14] Amasya tarihi C. 2. S. 286-87

[15] Tavium diyorlarsada şüphelidir.

[16] Çorumun ilkdefa nasıl alındığı hakkındaki izahatı Çorum kelimesinin tetkiki sırasında vermeğe çalışacağız.

mağını, reisi İlyas beyle beraber, aynı tarihten biraz sonra (Os- mancık-Eflenosu aldıktan sonrada oraya aynı boydan Osman beyin reisliği altında bulunan Sorhun- oymağını iskân ettiği anlaşıl- maktadır. Amasya tarihi bunları bu şekilde naklettikten sonra (731-1331) tarihli Osman bey vak- fiyesi ile tevsik etmek istiyor. Ve (731-1331) tarihli Osman bey vakfiyesini öne sürüyor. Halbuki aradaki büyük tarih farkı muh- tacı teemmüldür. Çorum (468-1076) tarihinde alındığına göre aradaki tarih farkı bize aynı sülâleye ve aynı aşirete mensup fakat (731- 1331) tarihinde Osmancığa hakim olan başka bir Osman beyi veya hakikî Osman beyi bu vesikanın tespitettiğineşüphe yoktur.(17)Son rallyasbey denilen zat mehaz Mir- katülcihad olduğuna göre Kara- hisar Temürlü beyidir İlyas beyin elimizde bulunan vakfiyesine göre bu zatın (764-1363) tarihinde de sağ olduğu anlaşılıyor. (18) Tabii (468-1076) tarihinde Çorum- lu oymağı reisi olamaz.

[17] Bu vakfiye Çorumlunun 2 nu- maralı nushasında 12 vesika numarası ile neşredilmiştir.

[18] Karahisar Temürlüyü tetkik ederken bu hususta geniş izahat vermek mümkün olacaktır.

Bunun (764-1363) tarihinde Çorum veya Karahisar Temürlü beyi olmasını kabul etmek elde- ki vesikalara göre daha uygun bir hareket tarzı olur.

Amasya tarihinde bundan son- ra(C. 2. S. 287. Not. 1)Osmancığa Sorhun denildiği ve (731-1331)den sonra Osmancık adı ile anılmağa başlandığını Sencer beyin de Osman beyin amca zadesi ol- duğu kaydediliyor. Bu malû- mata göre vaziyet tevazzuh et- mektedir. İlyas beyin Karahisar beyi olduğunu eldeki vakfiye ile Mirkatülcihada göre kabul etti- ğimize nazaran Sencer beyin de yine aynı kabileden olarak Çorum havalisine hakim oldu- ğunu iddia edebilir ve vakfiyedeki Fahrülkabaili tabirini de izah etmiş oluruz.

Yukarıdanberi verilen izahlar Sakız divanının merkezi ile vesikalarda kayıtlı olan köylerin islâm devrinin başından itibaren mevcut bulunduğu anlaşıldıktan sonra bu köylerdeki yer adla- rından bu mutaleayı teyid ede- cek mahiyette vesika verip vermeyeceğinin de tetkiki fay- dalı görüldü. Bu köylerden top- layabildiğimiz yer adları şunlar- dır:

Beydili :

- 1 - Yalın özü (Dere)
- 2 - Ören yeri (Mevki)
- 3 - Kamışlı "
- 4 - Karaman çayırı "
- 5 - Cennet deresi "
- 6 - Çapan oğlu (19)
- 7 - Acıpınar
- 8 - Akpınar
- 9 - Çıkırcı

Bu isimlerden 2, 4, 6 nu- maralı köyün eskiliği hakkında bir fikir veriyorlar. İlk kısımdaki izahlarında teyid ediyor.

Eşen çayı :

- 1 - Büklüce (20)
- 2 - İnönü
- 3 - Akseki
- 4 - Büyük eşen
- 5 - Derebey
- 6 - Kışlacık
- 7 - Eskiköy
- 8 - Haceyvad
- 9 - Çelikkaya
- 10 - Kale
- 11 - Küçük kale
- 12 - Celem sekisi
- 13 - İn
- 14 - Dingil taş
- 15 - Sakızlık (21)

[19] Bir sülâle adıdır.

[20] Bu köye bağlı bir mahalledir.

[21] Köylü bu mevkiden çok eskiden altın buyunduruk ve sapan çıktığını dede- lerinden işittiklerini söylemektedirler.

16 - Uurlu çay

2, 7, 8, 10, 11, 13, 14, 15. sayılı olanlar çok sayarı dikkattir. (2) de büyük ve müteaddit inler vardır. (3) de ören olup eski bir köy adıdır. (5 ve 6) deki mevki adı tamamen islâm devrinin bakayasıdır. (7) örendir. Bu sahanın eskiliğini gösterir (8) üzerinde durulacak bir isimdir. (10-11) deki isimler eskilik hakkında bir fikir verir. (15) Sakızlık ismi bu divanın merkezi olup şimdi ören halinde bulunan yerdir. Köylü bu sahanın büyük bir şehir olduğunu dedelerinden işiterek bildiklerini söylemektedirler. (13) Bu tahminen 150 kişi alacak kadar geniştir. (14) de mağara vardır.

Salor :

- 1 - Gınığı ağzı (Ö) (22)
- 2 - Akdere (Ö)
- 3 - İnmihan (Ö)
- 4 - Nohaylar (Ö)
- 5 - Hüyük (Ö)
- 6 - Bucak
- 7 - İlgayır (Çay)
- 8 - Emir dede
- 9 - Kızıloğlu

Buna inanmak müşkül olmakla beraber bu yerin pek eski ve mühim bir yer olduğuna hükmedebiliriz.

[22] Bu işaretler ören demektir. Kinik şeklinde söylenirse daha doğru olur.

10 - Kartal uçuran

11 - Göçen dere

Bir numarada bulunan isim umumî şive ile söylenirse Kinik şeklini alır. Bu isim ile (4) numarada Nogaylar ve Emir dede ve Hüyük adlarına bakmak köyün eskiliği ve sahanın eskiden mamur ve insan ile meskûn bulunduğu hakkında bir fikir vermeğe kâfidir. Aşağıdaki köylere ait yer adları da aynı fikiri teyid edecek mahiyettedir.

Tut :

- 1 - Osmanlı çukuru
 - 2 - Kaya ağıl
 - 3 - Delikli kaya (Mağara ve kuyu vardır)
 - 4 - Arluburun (ören yeridir)
 - 5 - Kilise
 - 6 - Verenler
 - 7 - Cemolar (eskiden 10 han neli bir köy imiş şimdi mevkidir).
 - 8 - Sellik
 - 9 - Sav kaya
 - 10 - Sakızlı çukuru (Eşençay mevkileri arasındaki (Sakızlık) ile alâkalıdır).
 - 11 - Kargı tepe
 - 12 - Domalan
 - 13 - Siyez deresi
 - 14 - Nizam
- Bu gün bu köye yakın bir köy daha vardırki (Tutçakallı)

denir. Çakallı aşiretine mensuptur. Ağcagız. Taşlıbadal mahalleri vardır.

Erdek : (Bu gün münderistir)

Erdek öreni

Gülcük

Hızır tepesi

Güleççi yurdu (eskiden gülek yaparlarmış)

Balancık dere

Bağırsık »

Yanık »

Bu kısım üzerindeki tetkiklerim

Çaltıcak :

Akseki tepe

Yasdıran »

Kaplan dere

Bodur »

Sarı baba

Bu köylerde elimize geçmiş olan para yoktur. Yalnız bu isimler tetkik edilirse Osmanlılardan daha evvel bu köylerin mevcut olduğu iddiasını tespit etmek pek alâ mümkündür.

ilerde derinleştirilecektir.

Çorum vilâyeti sulama vaziyeti hakkında verilmiş bir rapordur

Çorum vilâyeti Sulama mevsimleri hakkında mahallinde yaptığım tedkikatı iki safhaya ayırdım :

Birisi yağmur ve feyezana sulamını teraküm ve idhar suretile ovaları suvarmak, baraj yapmak ; diğeri dere ve ırmakta mevcut ve kâfi gelen suyu bir Regülatör ve ve kanal vasıtasile tarlalara vermektir. Takip edilen bu iki safhaya göre vilâyet tarafından gösterilen Boğazköy deresi, Alaca deresi, Kayabüket deresi, Orukaya deresi ve Çomar deresi üzerine yapılması muhtemel baraj yerleri ile Kızılıрмаğın teşkil ettiği Osmancık ovası ve yarımca ile Salur arasındaki ovaları sulama keyfiyetleri tedkik olunmuştur.

A — Umumî vaziyet : Çorum vilâyetine düşen yağmur irtifai senevî vasat 358 mm. ibarettir. Bu yağmur miktarı vilâyetin asıl zirai teşkil eden hububatın yetişmesine Marttan 10 Hazirana kadar kâmilan düşecek olursa sulamaya-

ihtiyaç kalmazdı. Halbuki bu yağmur miktarından Mart ayına 36, Nisan ayına 44, Mayıs ayına 56, 10 Hazirana kadar 6 mm. isabet eder. Ceman 142 mm. dir. Halbuki hububatın yetişmesi Marttan 10 Hazirana kadar 350 mm. irtifanda suya ihtiyaç vardır. İşte bu sebepten dolayı köylüler mevcut dere, çay ve menba sularından tamamen istifade ederek her tarafta küçük arklarla tarlalarını suluyor ve her su damlasından istifade ederek mahsulünü yetiştirmeğe çalışıyor.

Vilâyetin müteşekkil bulunduğu arazi arızalıdır. Sathı bahirden 400 - 1700 metre mürtefidir. Çok münbit, âsarı atıkası zengin jeolojik teşekkülü IV devrenin tertian zamanına aiddir. Yani kısmen genç Tertian neojen, kısmen ihtiyar Tertian eojanıdır. Arazinin kayaları ve yeraltı dabanı kısmen adi Kalker ve kristallı kalker ve kısmen kristallı ve bilbani şist ile fillattır.

Vilâyetin cenubunda tuz madenlerine tesadüf olunur. Vilâyetin iklimi, Kızılıрмаğ vadisi müstesna tamamen yüksek bir yayla iklimidir. Kızılıрмаğ vadisinde pamuk yetişir. Yayla kısımları da hububatıdır.

B — Sulama tedkikatı :

1 — Boğazköy deresi : Boğazköy deresinin teşkil ettiği boğaz gayet dar ve kapatılması gayet kolaydır. Ancak boğazın teşkil ettiği kaya sert bir kalker olmakla beraber derenin meyli %5, 6 m. olması dolayısıyla buralarda suyun terakümüne ve idharine havuz sahası yoktur. Binaenaleyh buralarda bir baraj yapmak imkânı yoktur.

2 — Alaca deresi : Alaca deresinin teşkil ettiği iki yerdeki boğaz tamamen (füsip) li çatlaklı çürümüş kalkerden ibaret olup derenin meyli her iki boğazda %8, 4 dür. Bu vaziyete göre suyun terakümüne havuz olmadığı gibi, barajın inşasına lüzum olan sağlam kaya dahi mevcut değildir. Buralarda baraj yapmak imkânı yoktur.

3 — Kayabüket deresi : Kayabüket deresi teşkil ettiği muhtelif yerlerdeki boğazlar tamamen kalkerdir. Füsipli ve çatlaklarla doludur. Derenin umumî meyli %3, 4

dür. Buralarda ne suyun terakümüne lüzum olan havuzun, ne de barajın inşasına lüzum olan sağlam kaya mevcut değildir. Binaenaleyh baraj yapılamaz.

4 — Örukaya deresi : Örukaya deresinin teşkil ettiği Örukaya boğazında 12, 15 m. irtifanda bir baraj halen mevcuttur. Bu barajın irtifai takriben 12 - 15 metredir. Baraj iri, büyük işlenmiş taşlardan harçsız bir divar olarak yapılmıştır. Bu barajın muntazam bir dip savağına ve bir peveresuarre malik olduğu görülmüştür. İnşa edildiği boğaz gayet sert kalkerdir. Yalnız bu barajın teşkil ettiği havuz barajın üst kenarına kadar tamamen rüşup ve toprakla dolmuştur. Havuz tarla haline gelmiştir. Tarla haline gelen bu havuzun vasatı meyli %1 - 11/2 dir. Bu baraj hangi zamanda ve kimin tarafından yapıldığı belli değildir. Her halde çok eski ve örülü harçsız taş barajların tarihinde çok mühim ve büyük bir rol oynayacağı şüphesizdir. Buralarla alâkadar olan vilâyet tarafından tarihî tahariyatta bulunması fennen ve tarihan çok faydalı olur.

Bu mevcut barajın 20 metre kadar yükseltilmesi varidî hatırlanabilir. Yalnız teşkil edeceği id-

har havuzunun hacmi istiabisile sulanacak saha ve bu hususta sarfedilecek meblağla iktisadi olamayacağı kanaatindeyim. Mevcud derenin sarfiyatı hakkında da hiç bir tedkikatımız yoktur. 23/VI/1937 Tarihinde gördüğüm dere sarfiyatı ancak saniyede 15-20 litre-den ibarettir. Her halde civarda görülen eserlerden buralarda bir şehir veya bir kalemevcut olduğuna ve içme suyu ihtiyacı için bu küçük baraj yapıldığına hüküm edilebilir. Zira bu küçük barajın idhar edebileceği 3 veya 4 milyon M, su ile çok geniş ve vasi olan ovanın iskasına kifayet edemeyeceği bellidir.

5 — Çomar suyu : Vilâyet merkezinin 4-5 kilometre şimali şarkisinde bulunan Çomar dere-si gayet dar, kısmen sert Kalker ve kısmen Kristallı Kalker ve Kristallı Şist den mürekkep uzun bir boğazdan geçmektedir. Kanyanın teşekkülü itibarile baraj yapılabilecek mevkideki derenin meyli yapılan nivelman neticesinde yüzde 21/2 olduğu tespit edilmiştir. Bu kadar dik bir meylin mevcut olması yapılacak barajın arkasında vücutte gelecek idhar havzunun pek küçük olmasını intaç eder. Buda barajın in-

şasına yapılacak masrafla idhar edilecek su ve sulanacak arazi sahası ile nisbet edildiği zaman iktisadi olmadığını meydana çıkarır. Bunu katıyetle ifade edebilmek üzere evvel emirde barajın oturacağı yerde temel kayasının hangi derinlikte bulunduğu, yapılacak barajın alacağı irtifaa göre idhar havzunun hacmi istiabisinin tesbiti ve idhar edilen su miktarı ile ne kadar arazi sulanabileceğini anlamak üzere temel yerinde üç adet Sondaj derenin 2 kilo metre menba tarafına doğru her elli metrede bir azamî makta almak lâzımdır. Bundan başka derenin sarfiyatını lâakal 5-10 sene ölçmek lâzımdır. Bu husus temin edildikten sonra baraja sarfedilecek meblağ, idhar edilecek su hakkında bir fikir beyan olunabilir. Ancak şunu şimdiden söyleyebilirimki baraj inşa edilecek sağlam kaya dabanı 10-12 M. derinlikte bulunabileceği gibi idhar havzu hacmi istiabisini barajın (50) metre yüksekliğinde yabıldığı takdirde azamî (20) metre mikâptır. Bu dere gayet ufak bir yağmur havzasına malik olmakla bu miktar suyu hiç bir zaman temin edemeyecektir. Temin etse bile (20) milyon metre mikâp su ile ancak

(5000) hektar yani (50) bin dönüm sulanacaktır. İnşaat masrafı takribi dört milyon lira tahmin edilebilir yani hektar başına düşecek sulama masrafı beher hektara (800) lira ve dönümüne (80) lira bu ise pek fahiştir. Akonimik olabilmesi için sulama parası hektar başına (100) lira ve dönüm başına (10) olması icap eder. Binaenaleyh burada bir baraj yapmak iktisadi değildir çünkü bu güne kadar yapılan tecrübeler göre iktisadi barajlar hektar başına (100) lira ve dönüm başına (10) lira olduğu zamanda tatbik edilmiştir. Bu ise bu miktar hektar ve dönüm başına sekiz misline bali olmaktadır.

Yirmi milyon metre mikâp suyun toplanacağı dahi pek müsküldür. Çünkü yağmur havzası çok küçüktür.

6 — Osmancık deresi : (1)

[1] Nafia Vekâleti su mühendislerinden Ş. İnalin bu vadiye yaptığı tetkik için yazdığı raporda 2, 500 hektar yani 25000 dönüm tahmin etmiştir.

Ziraat Vekâletinin bu vadiyi pamuk ziraati noktai nazarından tetkik için gönderdiği Fransız Müsyü . . . ye göre bu vadiyi . . . kadar dönüm tahmin etmiştir.

Eldeki haritaya nazaran bu vadinin

Bu ovanın vüs'ati ancak on bin dönümdür. Bu on bin dönüm yekpare bir arazi parçası değildir bir kıtası (5000) dönüm, diğeri (300) ve diğer parçası (2000) dönümdür. Bir tek (Regülâtör) ile bir kanal ile sulama işi yapmak mümkün değildir. Çünkü bir ovanın parçasından diğer ova parçasına geçmek üzere uzun yarmalar yapmak lâzımdır. Arazının bu gayri müsait olması dahi buralarda Kızıl ırmak üzerinde (Rekülâtör) gibi bir sınaî inşaat yapabilmek ancak (31) milyon liralık tahsisat programında yazılı bulunan Kızılırmaktaki Sefâinin seyri seferine ait olan tetkika bağlıdır.

Bu tetkikat halen başlamak üzere bulunmakta olduğu cihetle bu ovanın iskasını arzedilen bu tetkikata bağlamak mecburiyetindeyiz.

Yarımca-Salo arasındaki Kızılırmakın teşkil ettiği ovadır :

Bu ovada pamuk yetiştirmek kabiliyetindedir. Ovanın vüs'ati (90000) dönümdür. Kızılırmakta yapılacak bir (Regülâtör) ile sol ve sağ yamaçlarda inşa edilecek birer kanal vasıtasile ovayı

lâakal 60000 dönüm olması lâzımdır, ölçülebilir.

sulamak kabildir. Bu iş iktisadî bir iştir. Yalnız yukarıda arzolunduğu veçhile Kızılırmak üzerine yapılacak sınaî bir inşaat mezkûr ırmağın seyri sefere ifrağı işile alâka-

dar olduğu cihetle bu hususu yakında icra edilecek tetkikata bağlamak lâzım olduğunu arz ederim.

dar olduğu cihetle bu hususu yakında icra edilecek tetkikata bağlamak lâzım olduğunu arz ederim.

dar olduğu cihetle bu hususu yakında icra edilecek tetkikata bağlamak lâzım olduğunu arz ederim.

dar olduğu cihetle bu hususu yakında icra edilecek tetkikata bağlamak lâzım olduğunu arz ederim.

dar olduğu cihetle bu hususu yakında icra edilecek tetkikata bağlamak lâzım olduğunu arz ederim.

dar olduğu cihetle bu hususu yakında icra edilecek tetkikata bağlamak lâzım olduğunu arz ederim.

dar olduğu cihetle bu hususu yakında icra edilecek tetkikata bağlamak lâzım olduğunu arz ederim.

Aşık Haydar köşesi

DUR SUN (*)

Sabahlayın erken yollara baktım
Kanlı kamyon nasıl kıydın Necibe
Kör olasin şoför yoluna çıktın
Kanlı kamyon nasıl kıydın Necibe

Kamyona yüklemiş yükü ziyade
Getiren var mı kazayı yâde
Çavuşluk ederdi velediyede
Kanlı kamyon nasıl kıydın Necibe

İşaret eyledim eğleyemedim
Nasıl olduğun anlayamadım
Ecelimiz dolmuş ağlayamadım
Kanlı kamyon nasıl kıydın Necibe

Dönmüyor dilleri ezilmiş başı
Ağıttan figandan inleşir çarşı
Çok hizmeti vardır Çoruma karşı
Kanlı kamyon nasıl kıydın Necibe

Bu kaza bilinmez gelecek başa
Kimse yokki imdadına ulaş
Gelin ağlaşalım Necip çavuşa
Kanlı kamyon nasıl kıydın Necibe

Kavum hisim akrabalar gelsünler
Mezarımı derin geniş kazsınlar
Emir verin tam çalgılar çalsınlar
Kanlı kamyon nasıl kıydın Necibe

Makine çalınca altına aldı
Bütün azâları hurdahaş oldu
Ufacık yavrular külyetim kaldı
Kanlı kamyon nasıl kıydın Necibe

Dutun salacımı çekin çarşıya
Benden selâm eylen konu komşuya
Halim arzyleyin vali paşaya
Kanlı kamyon nasıl kıydın Necibe

Akıyor kanları çıkmıyor ünü
İncitmen çavuşu eziktir teni
Çırpınır karısı yolar saçını
Kanlı kamyon nasıl kıydın Necibe

Aşık Haydar derki söylerim size
Yolumuz duş geldi kudomsuz göze
Çorum vilâyetinde oldu bu kaza
Kanlı kamyon nasıl kıydın Necibe

[*] Çorum Belediye çavuşlarından (Necip) için söylenmiştir.

DUR SUNUN OLUMU (*)

Tevellüdüm dokuz yirmi altıdır yaşım
Vadem tamam oldu pek müşkül işim
Kahbe felek melul koydu kardaşım
Validesi melul kaldı Dursunun

Kıtaatım gitti Diyarbekire
Öleceğim çok gelirdi fikire
Felek bana açtı onulmaz yâre
Acaip dert ile öldü Dursunum

Emsalinden evel çekilüp geldi
Konunun komşunun halini sordu
Evinde üç gece misafir kaldı
Bir dunuk ay gibi battı Dursunun

Gençlikte dünyaden göçmesi çetin
Kim gönlünü görsün Ali, İsmetin,
il eline kaldı dört dane yetim
Cocukları yetim kaldı Dursunun

Gönlün gözün ağlamasunmu İdris
Felek pençe vurdu yareliyiz biz
Dört tane yavru kaldı babasız
Nazlı yarı melul kaldı Dursunun

Yüzbaşından tezkiremi getirin
Hasta düştüm yatağıma yatırın
Dört yavruyu kime emanet ederin
Sözleri dilinde kaldı Dursunun

[*] Çorumun Çağsak köyünden İhtiyat zabitlerinden Şehit Alinin oğlu 329 doğumlu Dursun askerden döndüğünün ikinci günü öldüğünden Yeni köylü âşık kör Musanın vak'ayı tasvir eden ağıdır. Musanın gendisinden alınmıştır. [1] Çorum Belediye

Ne yatarsun Dursun emsalin geldi
Kahbe felek bizden intikam aldı
Dayın ile baban nerede kaldı
Hepsine baş oldu nari Dursunun

Felek bakmaz oldu gözler yaşına
Neler gelir validenin başına
Gençliğini yazın mezar daşına
Tarihi dillerde kalsun Dursunun

Cenaze giderken boynumuz eğri
Felek pençe vurdu ciğerim dağlı
Bu destanı deyen dayının oğlu
Nari kör Musada kalsun Dursunun

Göçlerden bel...
Kahbe felek bizden intikam aldı
Dayın ile baban nerede kaldı
Hepsine baş oldu nari Dursunun
Felek bakmaz oldu gözler yaşına
Neler gelir validenin başına
Gençliğini yazın mezar daşına
Tarihi dillerde kalsun Dursunun
Cenaze giderken boynumuz eğri
Felek pençe vurdu ciğerim dağlı
Bu destanı deyen dayının oğlu
Nari kör Musada kalsun Dursunun
Elimizde bulunan ve bütün...
Bu yarıne paneyi kapandı...
Değil çayı mesekt...
Hemane evsati ehli beşte ömrüm
Çinada tıpe maşer ola maşur
Kak zemtib id emine nırdurdu
Ödem işyanile olukta maşur

Cönklerden derlemeler

KÂZİM

— Geçen sayıdan artan —

Kim bükâ etse vaciptir ana
Cenneti âli Cenabı ibni ammi boturap

Bak nasıl izam kılmıştır o şahi azamın
Kadrü şanın hazratı peygamberi âli cenap
Aksunol göz kim bu dem akmaz şirîşki hemcû nil
Yansun olcan kim bugün olmaz yanub reşkikebap

Farz durur icrayı matem mümine terkeyleyen
Şeri istihfafa kalkışmış olur bi irtiyap
Matem et matem ki (Kâzım) matemî ali aba
Mümin eyler ehli küfrü müminini evliya

Elimizde bulunan ve bütün muhteviyatı beктаşi babalarına aid olan bir cönkte (Leyla) mahlaslı bir kadının bir şiirine tesadüf edilmiş ve yapılan incelemede bu meşhur divan sahibi Leylâ banım olmayub beктаşilerden bir kadın olduğu ve bu şiiri ile Liylâ hanım divanının 61 inci sahifesindeki (Bir kerre felek eylemedi gönlümü mesrur) mısraile başlayan bir şiirini tanzir etmiştir. Şiir şudur :

Bu virane haneyi zannetine mamur
Değil cayi meserret olma mesrur

Heman evsafı ehli beyte ömrüm
Çihanda tabe mahşer ola mahsur

Harap olmuştu vakti kerbelâda
Olurmu köhne dünya gayri mamur

Melâzü melceim ali aba kıl
Odem isyanile oldukta mahşur

Bağışla cürmümü hayril bütüle
Gözümden nurü vechin etme mestur

Bu kara yüzlü (Leyla) yı ilâhi
Deri isna aşerden eyleme dur.

Yine aynı cönkte ve bu şiirin altında aynı yazı ile yazılmış (Mecnuniye) aid bir nazire dahi vardır. Nazire şudur :

Virane deni dehri sanma mamur
Değil cayibaka hem olma mesrur

Müdam evsafı haydar ile ömrün
Cihanda tabe mahşer vaktin imrur

Gece gündüz fakir hayrül bütüle
Şefii Mustafadan etmeye dur

Şiyah ruyine bakma mecnuninin hak
Bi hakkı şehidan lutfunla marur.

Leyla ve Mecnunî mahlasile şir söyleyen bu bayan ile bayan hem-asır oldukları hatta bir şar veya köyden oldukları yekdiğerile müşarâada buldukları anlaşılıyor. Bu nazirenin nihayetinde yine aynı yazı ile yazılan bir divan dahi olub bu divanda şair her ne kadar mahlasını yazmamış isede bunun dahi Mecnuniye aid olduğu ve Mecnuninin asıl adının İlyas olub ve bu divanı Leylaya karşı söylediği sanılmaktadır. Divan da şudur :

Şöyle bir dilbersin güllerde koğu
Ahmere karışmış ruyinin ağı

Dost urdun sineme bir bitmez dakı
Bulunmaz emsalin birsindir güzel

İncu gihi dihaninde dişlerin
Barekâllah kudretten çatık kaşların

Yüzotuzbeş müsemmanız negüzel
Ervahımız sevmiş kadimden ezel

Teşrihi hube rağbet ettiğin zaman
Emlâki Süleyman bahşolur heman

Kametlin hak vasat eylemiş karar
Nadan rakipden pek eder firar

Zatına düş olsa hubanlar hezar
Temaşa cemalin edenler nazar

Muhibbi ehli beyt olanı sever
Cahdeder mahubun görmeye ever

Gelüb akla eriştikte işlerin
Deridim maadini ulusun dilber

Görelî benzime düşürden kazel
Lutfedüb mevtetme ihyasin dilber

Puse ver lebinden derim elman
İstemem yakutu kimyasın dilber

Her an her dakika maşukun arar
Yahşi okumuştur hem yasin dilber

Mecnun olub anlar sahrada gezer
Deli etmezsen birin amyasın dilber

Dertlisi olmuştur zaine züvvar
Halis sevdiği için İlyasın dilber.

DESTAN (*)

Bir davet tertibi kurd bir vakıt
On beş kadar ehli irfanımız var

Sufra geldi döşenildi çörekler
Kırk bin sini kızarıldı börekler

Bu davet sırrını faş edmemeli
Bismillah dedikte sığadık eli

Yüz bin sini döşenildi baklava
Erciyas misali yığıldı helva

Burkurla bulamaç hoştur kaynarsa
Makbul olur on bin kazan olursa

Bin kazan çorbayı kaynadır ocak
Salata sepzesi elli bin tabak

Bin sini hazırdır sarığı burma
Hamsi balığının hesabın sorma

Hepimiz bir yere cem olduk amma
İçimizde çok yer yaranım z var

Pilav için hazırlandı kürekler
Yüzaltmış kuzu bür yanımız var

Bastırma yapmağa bir ay evveli
Bin sekiz yüz deve kurbanımız var

Geldi toz şekeri otuz bin tapla
Kadayıfla halka çok şanımız var

Hizmetçi yer öğümüzden artarsa
Elbette yol ile erkânımız var

Lâzım olur deyü hıyarla kabak
Yüz elli beş tarla bostanımız var

Kara denizliyiz bize taş vurma
Gönülde coş verir ummanımız var

[*] Bu iki destanda Nahifi adlı bir şairindi Nahifi gendisinin Kara deniz sahillerinden bir şehirden olduğunu ima ediyorsasada şive itibarile Çorumluya pek benzemektedir.

Bamya hem batlıcan eşkili paça
Döşeneli yüz bin sini siyahca

Lahna büber turşusunu al berü
Anadolu yağı otuz bin deri

Hepsin yerde demez git geri
İşkembesi büyük insanımız var

Elma ile armut şeftali kiraz
Kavun karpuz binbatman olursada az

Kırk beş kadar derler Rumeli hubi
Çerkez ile gürcistanın hoş abi

Bu kadar dır bu destanın tarifi
Bize düştü güzellerin zarifi

Kızarırken yüz bin tepisi bohça
Sallası bir karış akanımız var

Tayın somunları gelmez hesaba
Üçünü zor çeker bir çift araba

Taamı kotardık koyduk kap kaba
On yedi bin tulum ayranımız var

Soğukluğa sütlü eriştir eyvaz
Susuzluk defolsun yanamız var

Sade birimizin iki mahbubi
Ol gece döşekte mihmanımız var

Cümlesine deger aşık nahifi
Şimdi bir afeti devranımız var

DİĞER BİR DESTAN

Taciz kaldım bu gönlümün elinden
Tabil tozu satar kisbi kâr olur

Bu sırrı derinden eyledim teftiş
Demirci dükkânın yanından savuş

Bu kârdan çıkardım hep acıları
Gönlümün var hezar bin acıları

Bir yumurta gördüm uçar havada
Öküz bir bülbulü tuttu yuvada

Manda bir kavağın dalına kondu
Bir tilki bir fili altına aldı

Kara dağda bir hamama soyundum
İncir yaprağından şala büründüm

Kalâ yaptım bir yumurta ağımı
On ay çektim bir sineğin yağımı

Kaşık ovasından bir zaman kaçtık
Gezer iken piriç dağından aştık

Minare gölgesi pire kösteği
Kaza yular yapar usta kâr olur

Ustası rehberi demiri derviş
Çekiççi meşayih sude kâr olur

Lâmekân şehrinin helvacıları
Helva yapar satar Sat sükkâr olur

Merkep tavşan kovar bir düz ovada
Kulakların salları ne rüzgâr olur

Deve karıncanın omzuna bindi
Harir dokumaktan bi şikâr olur

Anda bir kehleye kise süründüm
Dellâkleri kehle cilvekâr olur

Bir tazi kaldırdı kühü dağımı
Dahi bundan böyle ne şikâr olur

Derya yolu bağı dilden dolaştık
Dil uğruluk eder ziyankâr olur

Serçe kuşu vezir olur söz ile
Şahin karşısında hizmetkâr olur

Geceye kurulur plaz kundağı
Ben üzmem deyü nevrekâr olur

Bir dilber seyrettim kamer taşından
Ne tahtinden iner ne hünkâr olur

Bir oğlan doğurdu yüz bir yaşında
Bu nasıl kelâmdır salahkâr olur

Erkeği dişisi hep ehli perde
Evlisi bekârı hep bikâr olur

Kim yalan derise karadır yüzü
Fehmeden aşika aşikâr olur

Bir bir beyan edem hak divanında
Ol vakit divanda aşikâr olur

Sivri sinek doksan batman gürz ile
Cücük bücük masal söyler saz ile

Hiç yalan kuşunun koptu tozağı
Harap etti bütün bahçei bağı

Bir kahve bişirdim kar ateşinden
Hararet ateşin sundum peşinden

Erle avret ölmüş ocak başında
Ani bişirdiler mermer daşında

Gezerken eğlendik biz bir şehirde
Bir evde bin adem olur ol yerde

Bu remzi fehmeden sıkar omuzu
Âşikâretmedim ben bu rümuzu

NAHİFİYEM arzum dost divanında
Gözüm pürhün ettim aşk meydanında

ÇORUMLU MANİLER

Eşref Ertehin

563

Kar yağar evlek evlek
Kış geldi gitti leylek
Yazı yazladık amma
Kışın ayırdı felek

564

Kar yağar erirmola
Gidenler gelirmola
Murad verici hudâ
Muradım verirmola

565

Kar yağar kürek ister
Meyveler direk ister
Yarım hamamdan çıkmış
Öpmeye yürek ister

566

Kar yağar kar üstüne
Yar sevmiş yar üstüne
İtin köpeğin kızı
Turp yemiş nar üstüne

567

Kar yağar kar dağına
Gül sokmuş bardağına
Yar bizi davet etmiş
Ak meme çardağına

568

Kar yağar karış karış
Kesildi varış geliş
Kömür gözün sevdiğim
Şeftalün alda barış

569

Kar yağar alçaklara
Dökülür saçaklara
Nasıl ana doğurmuş
Sıgmıyor kucaklara

570

Kara ben
Eli yüzü kara ben
Acemi tavşan gibi
Saplanmışım kara ben
Şaşdım nerden öpeyim
Beyaz gerdân kara ben

571

Kaya dibinde yılan
Kaşları dolan dolan
Dilbere baka baka
Ne din kaldı ne iman

672

Karşuda kale yeri
Sızılar yare yeri
Hünkâr köşküne benzer
Memenin ara yeri

573

Karşıda kara kedi
Ağzında keklik eti
Verin benim yarımı
Yıkırım memleketi

574

Karşuda gördüm seni
Gül ike derdim seni
Öpmeye kıymaz iken
illere verdim seni

575

Karşuda kürt evleri
Yayılr develeri
Oturmuş inek sağar
Terliyor memeleri

576

Karşuda kuzu gördüm
Tüyün kırmızı gördüm
Şeftalü pınarında
Sevdiğim kızı gördüm

577

Karşu karşı kapumuz
Karşudadır yapumuz
Sen orda ben burada
Çatlasun düşmanımız

578

Karşu dağın odunu
Yakan bilir dadını
Ener oğlum olursa
Ölmez koyam adını

579

Karşı pınar akıyor
Yavru bana bakmıyor
Çok güller kokuladım
Yarım gibi kokmıyor

580

Karşıdan nazlım gelir
Gülü biyazlım gelir
Sen benim öz yarimsin
Öpsem ne lâzım gelir

581

Karşıda oturdunuz
Meşvereti kurdunuz
Benim bir tek yarımı
Bana çokmu gördünüz

582

Karşıda gül kırmızı
Aledir yarin gözü
Yiğit malı neylesün
verin sevdiği kızı

583

Karşıda herk ediyor
Sapanı sol gidiyor
Hergin başını vesün
Yarım elden gidiyor

584

Karşıda herk edenler
Sapanı sol gidenler
Ah çeksün kan tükürsün
Yarı yarden edenler

585

Karşıda çam alışır
Ay buluda kavuşur
Bu aylar hasret ayı
Hasret olan kavuşur

586

Karşıdan hindi gelür
Atına bindi gelür
Eski yar kalk köşeden
Yenisi şimdi gelür

587

Kaşı karalı bülbül
Başı belâlı bülbül
Sen şakı ben ağlayım
Ciğer yaralı bülbül

592

Karşıma geç göreyim
Toptudan gül vereyim
Sende dodak bende yüz
Sen iste ben vereyim

588

Karşıda kayalıklar
Suda oynar balıklar
Yârim sahraya çıkmış
Koşuşsun halayıklar

589

Karşıda duran sensin
Zülfünü buran sensin
Bana cellât kâr etmez
Boynumu uran sensin

590

Karşımda bakana bak
Canımı yakana bak
Kâfir isen esleme
Gözümden akana bak

591

Karşıda kaba yıldız
Kuyruğu ucu kunduz
Seni benden ayıran
Dilensin gece gündüz

588

Karşıda kavayıklar aduğlar
Sızlar oynar ballıklar
Yarın sınıya çıkmış
Kuşusun nâlayıklar

573

Karşıda kara senin
Zülfünü buran senin
Bana celiñ kâr etmez
Boynunu buran senin

590

Karşımda bakars bakars
Canımı yakars bakı lüg
Kâfir işen esleme eyemö
Gözümde akars bak erli

591

Karşıda kâşâ yıldızaşar
Kuyruğu ucunu kunduzlıyay
Seni bağden kayırdım
Dilensin gece gündüzliyat

576

Karşıda kuzu gördüm miyem
Töyün kuzuyu gördüm miyem
Şeftalide bende yüz
Seni göre den vereyim

577

Karşıda kapuzumuz
Karşıda kapuzumuz
Karşıda kapuzumuz

MESUL MÜDÜR : Bâzâr Bâbî Bilginer

174

578

Karşıda herik edenler
Sabani sol dıgenler
Ah çekün kan tükürün
Yarı yarıden edenler

579

Karşıda çam ağlar
Ay buluda kavuşur
Cok bulduk her lüg
Yarım hastet ayı

586

Karşıdan hindi gelir
Afina hindi gelir
Eski yar kalk köşegen nes
Yenişil şimdi gelir

587

Karşıda katalımbülü adıkar
Başı belâli dübülevişer
Sen şakıbenkâşayımın
Gıgen yatağı dübü adab

582

Karşıda gül kırmızı
Töyün kuzuyu gördüm miyem
Şeftalide bende yüz
Seni göre den vereyim

583

Karşıda herik edenler
Sabani sol dıgenler
Ah çekün kan tükürün
Yarı yarıden edenler

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 2 15 TEMMUZ 939 Sayı : 16

CORUMUN FOLKLORUNU

DERLEMEK MESELESİ

Mahmud Ragıp Kösemihal

Çorumun folkloru ile temas etmek üzere bu güzel yurt parçasına gelmiş olan Ankara Devlet Konservatuarı folklor derleme heyetinin bir ferdi olmak, heyeteki diğer arkadaşlar gibi şahsını da şerefleştirmiştir. Çorumda folklor için bizden evvel çalışan yerli meraklılar az da olsa bulunmuş, yani böyle bir rekor başkalarınca kırılmış, fakat musiki folkloru için bu muhterem vatan köşesine gelen ilk heyet biz olduk ki böyle bir birinciliğin mübahî olduğumuz hizmet şerefini tetvic etmesi biz naziz ilim hizmetkârlarını ayrıca gururlandırdı.

Yeşil yaylalar ortasındaki sıcağın yuvalarda konuksever insanların gördük ilme yardım için gönüllerini açan samimi arkadaşları kazandı. Böyle şeyler insanda öyle duygular uyandırıyor ki tasvirine kalkışacak yerde susmak daha kuvvetli bir ifade yolu olacaktır. Büyük duyguları küçük cümlelere sığdırabilmek kudretli sanatkârlığın karihası elinde kaldıkça bizler için en emin duyguların ifadesi sükût olabilir. Çorumlulara ne kuvvette müteşekkik kaldığımızı anlamak isteyenler yanımıza gelinler, bakışlarımızdan bu duyguyu belki daha iyi anlarlar ; fakat